

Jono Lasickio žemaičių dievai: lietuvių mitologijos studija

Valteris JASKEVIČIUS

Tęsinys nuo L iki Ž ir pabaiga.

Lasdona, lazdynų deivė, yra moteriškosios giminės, nepaisant Lasickio pavartoto [apie ją kartu su Babilu kalbant] vyriškosios giminės lo. *dii*. Atsižvelgiant į jo lietuvių kalbos neišmanymą, neatitikimas jam turėjo atrodyti nereikšmingas. Vardas, bendrinėje lietuvių kalboje *Lazduonà*, atsirado iš to pat pavadinimo upės Tauragės apskrityje. Jos sudievinimo priežastimi galėjo būti būdingas upių šventumas. O jeigu upė dargi tekėjo pro *lazdynus* < *lazda* „lazdynas; tiesus pagalys“, tai pasidaryti iš jos lazdynų deivė buvo nesunku.

Laukpatimo, bendrinės kalbos dgs. naud. **laukpatiems* < **laukpatis*, meldėsi tie, kurie ruošėsi arti ar sėti. **Laukpatis* kilo iš ankstesnio **laukopatis* < *laukas* ir *patis*, *-ies* „ponas, šeimnininkas“. Lasickio pateiktosios lyties galūnė *-o* yra lotynų vienaskaitos naudininko, o *-im-* mena pirmąsį žemaičių daugiskaitos naudininką **laukpatims*, bendrinės lie. kalbos **laukpatiems*. Lytis veikiausiai atsirado iš Laskausko nugaristo sakinio *Žmonės neša *laukpatims* (dovanas). Jis palaike tai vienaskaitos lytimi su būdingai redukuota žemaitiška galūne. Iš visa ko sprendžiant, žodis vartotas tik daugiskaita. Mažvydas šiuos arimo bei sėjimo globėjus apibūdino žodžiu **laukosargai* (*laukasargai*¹), o tai rodo jų vardą nebuvus griežtai apibrėžtą. Abu vardai, šiaip ar taip, mena tikėjimą derliaus dvasiomis ar sergėtojais.

Ligizus atnešas žmonėms santarvę ir ją saugąs. Nors įmanoma rekonstrukcija būtų **liginčius*, Laskauskas kitais atvejais *-i-* ir *-in-* nepainioja. Geresnė rekonstrukcija tad būtų **lygyčius* „lygintojas“ (analogiškai **kerpyčiu*) < *lygyti* / *lygiti* < *lyginti*. Lytis grynai žemaitiška, buvusi nežinoma Pretorijui, pakeitusiam ją į prūsų lie. *Lygiejus* (Mannhardt, *Götterlehre*, p. 545²) pagal analogiją su asmenvardžiais *Motiejus*, *Baltramiejus* ir t.t. Tačiau kad ir kokia būtų tikroji prolytė, Lasickio **lygyčius* dievybe nepavirs. Lietuvos kaimuose buvo ir tebėra tam tikri vyresnieji, kurių šaukiamasi iškilusiems keblumams sutvarkyti, nors ir nėra duomenų, kad jie būtų šitaip vadinti. Mežinskis (p. 202, išn. 65) pagrįstai teigia abstrakčią šios dievybės prigimtį nederant su lietuviu dvasia.

Luibegeldos esančios dievaitės, kurių šaukiamasi taip: *Luibegeldai per mare porire sekles gillie skaute* – *Vos*

deae transmissistis ad nos omnia semina siliginea „Jūs, deivės, mums atsiuntėte visokių javų sėklų gilės kiaute“. Lotyniškasis vertimas nėra tikslus, o pati lietuviška išta- ra turi visus mįslės ar užkeikimo požymius. Jei tai mįslė, bendrine lietuvių kalba ji turėtų skambėti: *Luibė gelda per mare periria sėklas = gilės skiautė* „Prastas luotas atplukdo per jūrą sėklas = gilės kiautas“. Pirmoji dalis čia yra pati mįslė, o antroji – įminimas. Tokiu atveju netikslus, labai jau laisvas lotyniškasis vertimas tiesiog sujungia abi dalis į vieną sakinį. Užkeikimo atveju, bendrine lietuvių kalba jis galėtų skambėti: *Luobo gelda per mare periri* (liepiamoji nuosaka, kitaip *perirk*) *sėklas gilės skiaute!* „Žievės luote, atplukdyk (mums) per jūrą sėklas gilės kiaute!“ – padarius prielaidą, jog *Luibe-* yra klaida vietoj kilm. *luobo* < *luobas* „stora medžio žievė, karna“. Pastaroji rekonstrukcija geriau sutinka su lotyniškuoju vertimu. Mįslė vargu bau sukeltų sąsajų su kokia deive, o štai užkeikimas nesunkiai būtų galėjęs būti perprasmintas kaip skirtas deivėms, vardu *Luibegeldae*. Gausios žemaičių tarmės lytys pritinka abiejoms rekonstrukcijoms.

Matergabiae – deivė, kuriai namų šeimnininkė aukoja pirmąjį krosnin šaunamą duonos kepalėlį, pažymėtą išpaudžiant pirštu. Iškeptą šį kepalėlį valgo ne kas kitas, kaip tik namų šeimnininkas arba pati šeimnininkė. Turint omeny Lasickio abejingumą galūnėms, lytis tegali būti **moterų gabija* su lotyniška vienaskaitos naudininko galūne *-ae*. Deivė atsirado nesupratus paprasčiausio duonos kepimo papročio. Duoną kepant namie, išpaudai pirštu, neturintys jokios religinės prasmės, joje daromi iki šiol. Duonos kepimą esant globojamą kažkokios deivės Laskauską galėjo paskatinti pamanyti toji pagarba, kurią lietuvius žemdirbys reiškia šiam savo pagrindiniam maistui. Ypatingas šeimnininkui ar šeimnininkei skirtas kepalėlis buvo kepamas iš paskutinės nuo duonkubilio nugramdytos tešlos. Šis pagrandėlis gal buvo atlygis šeimnininkui už darbą, arba gal šeimnininkė jį valgydavo norėdama patikrinti duonos kokybę. Likusi duona būdavo atidedama, kol bus baigta senoji.

Miechutele esanti viena iš dažų dievybių, kurias garbinę tie, kurie miškuose ieškodavę dažančiųjų augalų. Tai klaidingai užrašyta **mėlių teta* „mėlžolės teta“ arba „mėlynų dažų teta“, kaip kad vadinta moteris, renkanti ir parduodanti mėlžoles arba pati iš jų daranti dažus. Mėlžolės (*Isatis tinctoria*) lietuvių tarmėse dar žinomos kaip *mėlyls*, *-iū*,

mėlės, -ių ir pan., jų lapai naudoti mėlynų dažų gamybai.³ Antai *grybų teta* žemaičiai vadina moterį, paprastai vyresnio amžiaus, renkančią ir pardavinėjančią grybus. *Mėlių teta mena kažką panašaus.

Modeina, bendrinės lie. kalbos *medeinė, pasak Lasickio, yra miškų dievybė. Užrašytoje lytyje *-o-* yra klaida, o galūnė *-a* – iš lotynų kalbos mot. g. vns. vardininko. Esama keletu užuominų, jog buvo tikima tokias miško dvasias Lietuvos giriose gyvenant. Jau XIII a. „Volynės (Ipatijaus) metraštyje“ užsimenama apie tokią miško dvasią kaip *Medeina* (žr. Mannhardt, *Götterlehre*, p. 55, kur pateikiamas ir pats tekstas). Daukša jas pamini daugiskaitos galininko linksnyje: *Medeines* (Mannhardt, *Götterlehre*, p. 402). Kadangi šiedu šaltiniai nepriklausomi, galima manyti žmones tokiomis miško dvasiomis tikrai tikėjus. Daukšos daugiskaita mena tikėjimą jų buvus daug. Pats žodis *medeinė yra pasidarytas iš žemaičių *mėdė*, rytų lietuvių *mėdžias*, bendrinės kalbos *mėdis* „medis“ su priesaga *-ein-*, žyminčia priklausymą arba siejimąsi, kaip kad *Aukšteinis* < *aukštas*, *Raseiniai* < *Rāsupys* < *Rasà, upėvardis (Skardžius, *Daryba*, p. 290). Istoriniai šaltiniai senovės Lietuvoje mini šventas giraites ar miškus. Tokių paminėjimų akivaizdoje nenuostabu šias regimai geranos, nors bevardes miškų dvasias aptikti ir Lasickio tekste.

Numeias – daugybės namų dievybių ar dvasių pavadinimas. Pati lytis gali būti arba *numiejās – dėl aukštaičių įtakos, arba tiesiog Raseinių tarmės žemaičių *numījās, bendrinės kalbos mot. g. dgs. *namiejōs – iš būdvardžio **namiejās, -a* „kuris yra namuose, namiškis“. Tokį būdvardį buvus galima spręsti iš šiuolaikinio žemaičių žodžio *paskuōjās / paskuōjis* „paskutinis“, iš prievoksmio žem. *paskuō* „paskui, vėliau“ su priesaga *-ja-*. Taigi *namiejās būtų sudarytas iš prievoksmio *namīē* ir tos pat priesagos *-ja-*. Kita galimybė – tai Raseinių žemaičių tarmės *numījās, bendrinės kalbos *namījās, analogiškas tokiems žodžiams kaip *galvījās, medījās* „medžiotojas“ ir t.t. (Skardžius, *Daryba*, p. 80). Pastaruoju atveju *namījās galėtų būti namų dievybės vardas. Tokia rekonstrukcija mažiau tikėtina, nes Lasickis kalba apie daugelį jų. Lasickio mot. g. dgs. *namiejōs sugretinimas su „Volynės metraščio“ vns. naud. *Nūnadēvi* (Mannhardt, *Götterlehre*, p. 51–52) remiasi tik kai kurių garsų panašumu. Daugiau nėra jokių duomenų, kurių pagrindu būtų galima patikslinti vieną ar kitą lytį. Nesuteikia nieko daugiau, tik bendrai paminėję namų dievybes, ir 1604 m. jėzuitų Ataskaitos (Mannhardt, *Götterlehre*, p. 432–433). Šiaip ar taip, jeigu senovės lietuviai tikėjo miško ir lauko dievybėmis, visai įmanoma juos tikėjus ir namų dvasiomis.

Orthus yra garbinamas žuvingas ežeras. Vardą reikia skaityti *Artas arba *Artus, ir labai tikėtina, jog tai vieno iš tokių ežerų vardas, kurie nūdien jau yra išdžiūvę ir buvo per maži, kad patektų į XVI a. raštus. Pati vardo šaknis aki-

vaizdi tokiuose vietovardžiuose kaip *Ortiniškis* (Спрогис, 214), lie. *Artiniškis*, *Artelė* – kaimas, netoli kurio dirbo Laskauskas, – ir šiuolaikinis upėvardis *Artavà*.

Percuna tete „žaibo ir griausmo motina“, matyt, bus atsiradusi iš pasakos. Tai, kad žemaičių *Perkūna tete, bendrinės kalbos *Perkūno tetà*, verčiama kaip „Perkūno motina“, neturėtų stebinti. Lietuvių *tetà* yra įprastas vyresnio amžiaus moters apibūdinimas. Toks liaudiškas apibūdinimas savaime rodo kilmę iš dainos ar pasakos. Nors užrašytose lietuvių pasakose jokie Perkūno tėvai nežinomi. Kita vertus, Michelis Jonvalis⁴ užsimena, jog latvių mitologijoje kalbama Perkūną teturint vieną iš tėvų. Patsai Perkūnas lietuvių mitologijoje labai gerai žinomas. Jei tikrai būtų tikėta jį turint motiną – vaizdinys pakankamai emocionalus, kad būtų patekęs į daugelį liaudies dainų bei kitų poetinių kūrinių, – būtų išlikę kokių nors jo pėdsakų. Šiuolaikinėje Žemaitijoje *Perkūno tetà* tėra plūdimosi žodžiai, panašios reikšmės kaip kad *ragana*. Jei taip tebus buvę ir XVI a., tai *Perkūno teta* kaip dievybė akivaizdžiai bus kokio nors lietuvių gyvos vaizduotės vaisius. Nors štai Mežinskis (p. 186, išn. 27) mano šį vaizdinį esant labai seną ir žinomą daugeliui arijų tautų. Kad ir kaip, senuosiuose lietuvių šaltiniuose jis daugiau neminimas.

Percunos, bendrinės kalbos *Perkūnas*, griaustinio dievas, iš lietuvių pagoniškų dievų yra paliudytas geriausiai. Etimologiškai *Perkūnas* sietinas su *peřti, periu, pėriau* „mušti, pliekti; trenkti (apie perkūną)“, nes būtent toks yra pagrindinis *perkūno* požymis baltų kraštuose. Tokie posakiai kaip *Perkūnas įspyrė, Perkūnas nuspyrė* nurodo pirminę šaknies reikšmę. Ankstesnis aiškinimas *Perkūną* esant susijusį su lotynų *quercus* „ąžuolas“ bus atsiradęs remiantis Simonu Grunau, teigusiu ąžuolą buvus šventu Perkūno medžiu (Mannhardt, *Götterlehre*, p. 196). Tačiau šis aiškinimas neapima slavų *Perun*’o – akivaizdžiai tos pat dievybės. Šaknis *per-* šia prasme kur kas tinkamesnė. Nuo pat pirmojo paminėjimo „Malalos kronikoje“ (parašyta apie 563 m., tačiau išversta daug vėliau; seniausias prieinamas tekstas datuojamas 1261 m.) jis kone visuomet apibūdinamas kaip griaustinio bei žaibo dievas. Suomų *perkele* ir mordvių *Pirgene* „velnias“ yra vieninteliai vediniai, netekę šios reikšmės, tačiau jie juolab neturi nieko bendra su ąžuolais.

Perkūnas pasirodo bene visuose baltų mitologijos šaltiniuose, pradedant „Malalos kronika“, „Eiliuotąja Livonijos kronika“ (1290 m.) ir t.t. Visus juos, gerai žinomus, pristato Manharto *Götterlehre*, todėl čia nėra reikalo jų kartoti. Tačiau šventas ąžuolas, ugnis ir žyniai – kaip paprastai manoma, susiję su Perkūno kultu, – tėra XVI a. pradžios pramanas, kurio pėdsakai vėlgi veda pas Simoną Grunau. Prūsų religiją jis sukūrė pagal skandinavų pavyzdį, siekdamas pabrėžti artimą prūsų giminybę su germanais bei skandinavais.⁵ Dažnas Perkūno minėjimas prūsų bei latvių šaltiniuose rodo jo bendrabaltišką pobūdį. Kaip sakmių būtybė, jis buvo taip stipriai įsitvirtinęs liaudies sąmonėje,

kad išliko ir įsigalėjus Lietuvoje krikščionybei, tik dabar jau kaip būdingas velnių priešas, į kuriuos jis nukreipia savo ginklus.⁶

Lasickis pateikia gana keistą maldeleį į Perkūną. Jo žodžiais, griaustinio metu žemaičių žemdirbys nešdavo į savo žemę lašinių paltį ir meldavo: „Perkūne dievaiti, nemušk manęs. Dievų melsiu, o tau šią paltį mesiu“. Tolesnis paaiškinimas, esą pavojui praėjus žemdirbys paltį suvalgo pats, verčia įtarti Laskausko informatorių buvus gana sąmojingą. Šiaip ar taip, Perkūnas nebuvo laikomas pernelyg išmintingu dievu, jei valstietis manė gališ jį taip lengvai apgauti.

Vėliau Akelaitis mini paprotį, norint apsaugoti nuo žaibo, pakabinti vištideje kumpį (Mannhardt, *Götterlehre*, p. 382). Šios dvi skurdžios užuominos, nepaisant minėto pirmosios pobūdžio, gali būti Perkūnui senovėje aukotų aukų liekana.

Pesseias, lietuviškai *piešėjas < *piēsti* „paišinti suodžiais ar anglimi“, slepiasi už židinio tarp ką tik atsivestų įvairių jauniklių. Žodis pasidarytas iš lyties *piēšos*, -*ū* „suodžiai, juodi dažai“ su ypatybės turėtojo priesaga -*ėja-s*, pastaruoju laiku bevartojama bene vien tik sudarant veikėjų pavadinimus, kaip antai *prekėjas* „pirklys“, *molėjas* „kas mala“ ir t.t. (Skardžius, *Daryba*, p. 83–84). Vadinasi, žodžiu *piešėjas „kas išsisuodinęs, išsipaišinęs; kas būva suodžiuose, piešose“ veikiausiai bus pavadintas kokio gyvūno jauniklis, žemaičių namuose žiemą laikytas prie židinio. Tokiu atveju lengva suprasti, kodėl jis visas išsisuodinęs, paišinas. Su analogiška priesaga -*ija*- galėtų būti sudaryta įmanoma lytis *piešijias / *piešija (žr. Skardžius, *Daryba*, p. 82–83), tačiau *piešėjas atrodo būsiąs patikimesnė rekonstrukcija.

Pizio su lotyniškojo naudininko galūne yra tasai, kuriam jaunuomenė aukoja, ruošdamasi nuotaką lydėti pas jaunikį. Lie. *pizius* „pasileidėlis, ištvirkėlis“ < *pižė* „cunus“ pastaraisiais laikais tėra plūdimosi žodis. Vienintelė užrašytoji jo reikšmė yra vulgari. Į dievų sąrašą jam patekti, matyt, bus padėjęs koks vietinis pokštininkas. Vien dėl šio žodžio, atsidūrusio Lasickio sąrašė, lietuviams priskirti falinį kultą būtų visiškai nepagrįsta.

Polengabia, židinio ugnies sergėtoja, – dar vienas dūrinys su *gabijà*, t.y. *pėlenas* „židiny, ugniakuras“ ir *gabijà* > *pelengabija arba, dar tikėtiniau, *pėleno gabijà „židinio gabija, židinio ugnis“. Akelaičio *Gabe*⁷ leidžia manyti, kad antrasis dėmuo -*gabia* Lasickio bus užrašytas teisingai, plg. panašų santykį tarp *musià* : *mùsė*, *ežià* : *ežė* ir t.t. (Skardžius, *Daryba*, p. 70). Tokiu atveju -*gabia* būtų lenkiškai užrašyta XVI a. žemaičių *gabja (reikšmei, žinoma, nė kiek dėl to nesikeičiant). Lasickio -*o*- pirmajame dėmeny *Polen*- vietoj lietuvių -*e*- atsiranda taip pat, kaip ir žodžiuose *Modeina*, lie. *medeinė, bei *Apidome*, lie. *apýdėmė*. Visumoje sąvoka, matyt, tiesiog įvardija židinio ugnį, be jokių užuominų į šventumą.

Prigirstitis, lie. *prigirstytis* „kuris išgirsta pašnibždom kalbančius ir besiskundžiančius“ < *prigiřsti*, *prigiřsta*, *prigiřdo* „sugebėti išgirsti“ su mažybine priesaga -*ytis*, yra ne daugiau nei baubas vaikams gąsdinti. Nūdien tuo pat tikslu pasitelkiamas *bùbas* / *bùbis*. Pasakymo *Nekriok, biuiui atiduosiu* (Balčikonis I, 907) šiuolaikiniam Laskauskui būtų gana, kad Prigirstyčio vietoje pateiktų patarimą *ne clamantem Bubis audiat* [„nerėkti, kad Bubis neišgirstų“]. Žodis neturi nieko bendra su *giria*, kaip kad prasimanė Pretorijus, nors šis jo prasimanymas kai kuriems vėlesniems komentatoriams pavertė Lasickio Prigirstytį miško dievybe.

Priparscis, žemaičių *prýparšis* „visas kiaulių prieauglis“ (plg. lenkų *przyplodek swiń* „kiaulių prieauglis“), komentarų nereikalauja. Kiekvienas naujas jauniklis, be jokio sudievinto prižiūrėtojo įsikūšimo, padidina dar nesugebančių ėsti (*nefrendes*) žinduklių skaičių.

Ragaina, dar viena miškų deivė, savo priesagos -*i*-, be abejonės, gavo iš panašios lyties *Modeina*. Vienintelė lietuviška lytis, atitinkanti kontekstą, yra *rāgana*. Įmanomoji *Ragaine (plg. dvarą Raseinių apskrityje, vardu *Ragoine*, – Спрогис, p. 268) negali būti susieta su mišku, tuo tarpu tautosakos ragana paprastai gyvena girioje. Tokia pat balsių kaita, kaip kad *rāgana* < *regėti* „matyti, patirti regėjimus“, pasižymi ir *maldà* < *mełsti*, *sārgas* < *sergėti*. Šiaip jau lietuvių fėja vadinama *laume*, ir šis vardas turi teigiamą prasmę. Manoma, kad lietuvių *rāgana* atsirado su krikščionybe, kartu su velnio vaizdiniu (Balys, *Skaitymai*, II, p. 83–84). Tokiu atveju ši vėlyva būtybė vargiai galėjo būti pagoniška deivė.

Ratainicza, lie. *ratainýčia*, yra ne arklių dievybė, o žodžių *ratainė* „pašiūrė vežimams, rogėms ir kitiems daiktams laikyti“ ir tos pat reikšmės suslavintos lyties *ratinyčia* mišinys. Vežimai bei rogės priminė apie arklius. Tai, pasitelkus šiek tiek vaizduotės, ir pagimdė šią arklių dievybę. Visiškai kiti vardai, pateikti Strykovskio (*Chaurirari*, prasmė nenustatyta) bei Rygos jėzuitų (latvių *dieviņš Ūsiņš* „dievaitis Ūsinis“, žr. Mannhardt, *Götterlehre*, atitinkamai p. 339 ir 442), irgi byloja prieš kokią nors bendrą baltišką arklių dievybę.⁸

Rauguzemapati, lietuviškojo originalo *raugų žemapatis „rūgimo arba mielių dvasia“ lotyniškasis vienaskaitos naudininkas, pirmiausia yra alaus dievas, kuriam aukojami nuliejimai (*nuleidimas*) bei pirmasis duonos kepalas (*Taswirzis* – ? lie. *paviržis* „papildomas atlyginimas samdiniui maisto produktais, pyragas“). Tam tikra liejamoji auka – alaus nuliejimas ant žemės prieš geriant – kai kur Lietuvoje atliekama ligi šiol. Tačiau toks nuliejimas, vadinamas *žemynėliauti*, paprastai atliekamas žemės deivės Žemynos, o ne kokio nors alaus dievo garbei.

*Raugų žemapatis pas Pretorijų pasirodo kaip *Ragupatis*, o pas Strykovskį – kaip *Ruguczis* (lie. *rugūtis*) (žr. Mannhardt, *Götterlehre*, atitinkamai p. 521 ir 338). Visos

trys lytys kyla iš lie. *raugai*. Dingstimi dievybei atsirasti galėjo būti noras turėti romėnų Bakcho atitikmenį. Žinoma, alų geriančiai tautai turėti alaus dievą būtų visai suprantama. Narbutas jį pavadino *Ragutis* < *rāgas*,⁹ nes senovės lietuviai buvo vaizduojami alų geriantys iš ragų. Šiuo vardu dievas pateko ir į ankstyvuosius lietuvių raštus.

Rekicziovum, Kęsgailų ir Šemetų (*Schemietiana*) iš Venties šeimyninis dievas, atitaisius skaitytinas kaip **Rekucziovium*. Lytis yra lotynų kalbos vienaskaitos galininko linksnio, fonetiškai – iš baltarusių *Rekutevič*. Pamatinė šio vardo lytis yra lie. *Rekūtis*, le. *Rekuć*. Šis gerai žinomas Kęsgailų giminės atžala 1528 m. buvo Žemaitijos seniūnas (le. *starosta*). Mežinskio (p. 181) pasiūlyti vedybiniai ryšiai, matyt, bus vienintelis būdas paaiškinti, kodėl ši dievybė esanti bendra Šemetų ir Kęsgailų šeimoms. Apie tai, ar kuri iš šių šeimų kada yra turėjusi valdų ties upe Venta arba to pat vardo miestelyje, duomenų nėra, nors abiejų šeimų nariai jau 1432 m. buvo iškilūs Žemaitijos valdininkai. Lasickio *Ventis* neabejotinai nurodo į minėtą miestelį, o pati dievybė mena pastangas, ryšium su tariama kilmingų žemaičių šeimų romėniškąja kilme, nustatyti jų penatus.

Salaus, žemaičių *saláus* < **salavas*, – dar viena nežinoma dievybė. Pačios lyties atitikmenys būtų *Panáus* < *Panāvas*, *Kūzāus* < *Kūzāvas* ir t.t., kaip kad Žemaitijoje pasakoma iki šiol. Šaknis, galimas daiktas, yra iš lie. *salà*. Žodis dar gali reikšti „sodžių, kaimų; žemės plotelį toliau nuo namų; aikštelę miške“ (plg. le. *siolo* „kaimas“). Milkus pateikia žodį *salava* „salelė“,¹⁰ o priesaga *-ava* vartojama išskiriant pamatinio daiktavardžio ypatybę, kaip kad *lināvas* „lino žiedo spalvos, žudras“ < *linaĩ*, *lapāvas* „medžio lapų spalvos“ < *lāpas* ir t.t. (Skardžius, *Daryba*, p. 379). Esama keleto XVI a. užrašytų vietovardžių su pradžios *Sal-*, *Sol-* (žr. Спрогис, p. 285–286, 295). Atsižvelgdami į priesagą, iš to galime spręsti, jog gyvenvietė, laukas ar sala, vardu **Salavas*, buvo per mažas, kad būtų užrašytas kaip toks. Tik koks nors su juo siejamas padavimas galėtų paaiškinti, kodėl jis atsидūrė Lasickio sąrašė.

Sidzium, lotyniška vienaskaitos galininko forma pateiktas **Sidzius*, – tai dievybė, globojanti Mikalauskų šeimą (*Micheloviciana*, le. *Michalowski*). **Sidzius* – tai Lasickio užrašytas Raseinių žemaičių **Žydzius*, lietuvių bendrinės kalbos **Žiedzius*, neabejotinai susijęs su ežeru Beržono kaimynystėje, netoli Platelių, dabar vadinamu *Žiedas* (plg. *Žedy*, Спрогис, p. 114). Mažesnis ežerėlis šalia vadinamas *Žiedeliu*, matyt, dėl to, kad yra apvalus. **Žiedzius* galėtų būti vietinė lytis, pasidaryta iš *žiedas* „apskritos formos daiktas“ su priesaga *-iu-*, kaip kad *Kálnius* < *kálnas*, *Kaūlius* < *káulas* (Skardžius, *Daryba*, p. 78). Lasickio pateiktos lyties pradžios *s-* gali būti *z* ortografinis variantas, kaip jau yra nutikę su *Lasdona*, lie. *Lazduonà*. Žemaičių **Žydzius* yra aiškiai dūnininkų potarmės, nes atskleidžia būdingą šios potarmės ypatybę – bendrinės lietuvių kalbos *-ie-* tarimą kaip *-y-* / *-i-*.¹¹ Šios vietos ryšio su Mikalauskų

šeima nustatyti neįmanoma, nors pati pavardė Žemaitijoje tebėra žinoma.

Simonaitem, Mikučių šeimos (*Mikutiana*) dievybė, veikiausiai yra sudievinatas Mikučių pradininkas, arba penatas, Simonaitis. *Simonaitis* „Simono sūnus“ – įprastas lietuviškas asmenvardis, kaip nors ypatingai su Mikučiais nesusijęs.

Silinczus, lie. **šilinyčius*, antroji samanų dievybė, yra suasmeninta *šilinyčia* „vieta, kur gausu šilų“ < *šilaĩ* „viržiai, šilojai“, taigi reiškia „ta, kuris gyvena šilyne; jo dvasią, vėluoką arba vaiduoklį“. **Šilinyčius* ir **Kerpyčius* aki-vaizdžiai yra susikurti *ad hoc*. Priesaga *-yčius* atrodo tam kaip tik tinkama.

Siriczus, lie. **siryčius*, – dar vienas nežinomas žmonių pagalbininkas. Pagrindas šiai dievybei atsirasti bus buvęs asmenvardis *Sirus* bei jo vediniai *Siráitis*, *Sirūtis*, *Siráičiai* ir pan. Asmenvardis Žemaitijoje žinomas nuo 1495 m.¹² Iš visko sprendžiant, dievybę šiuo vardu pasidaryti Laskauską paskatino koks nors vietovardis, pasirodęs jam keistas. Kiti pasiūlyti šio vardo aiškinimai atrodo pernelyg pri-tempti, kad būtų verti aptarimo.

Smik smik Perleuenu, lie. *Smik, smik per velėną*, – ne dievybė, kurios šaukiamasi pirmąsyk ariant, o paprasčiausiai arimo dainos pirmoji eilutė. Raidžių *l* ir *v* sukeitimas aiškintinas tuo, kad Laskauskas apskritai maišė lenkų kalbos garsus *l* ir *w*, taikydamas juos lietuvių kalbai. Taigi *smik* – tai antrojo asmens vienaskaitos liepiamoji nuosaka iš *smigti*, *smiŋga*, *smiĝo*; *per* – prielinksnis; *velėną* – žodžio *velėna* vienaskaitos galininkas. Analizė tad „dievybę“ panaikina ir tik parodo Laskauską visiškai neišmanius kalbos bei lengvabūdiškai vylusis, kad bet kokie keistai skambantys žodžiai būtinai mena dievybę.

Srutis, viena iš dažų deivių, nurodo į kažkokį augalą, kaip ir aptartoji **mėliu tetà*. Etimologiškai *srutis* remiasi šaknimi *srū-* „srūti, tekėti“, kaip kad *pasrūti* „imti srūti; aptekti kuo srūvančiu; patvinti, pakilti“, *srūtos* „skystas tvarto mėšlas, nešvarumai“, *sruitinė* „srutų, paplavų duobė“, ir nurodo būtent į augalą (*Achillea millefolium*), kuris ir dabar tebevadinamas vardais, išlaikiusiais tą patį šaknį: *sr(i)āvas*, *sr(i)āvo žolė*, *sr(i)aužolė*, *sr(i)avinė*, *sruvāžolė*, *sr(i)avanōsis*, *sruvanōsis* (žr. Dagys, *Bot. žod.*, s. v. *Achillea*). Šis augalas, dar vadinamas kraujažole, žinomas pirmiausia vakarų Lietuvoje. Kaimo žmonės iki šiol skina jį, džiovina ir naudoja namie daromiems vaistams. O jei dar su vaistažolėmis buvo susiję kokie prietarai ar maginės formulės, tai Laskausko klaidos priežastis aiški.

Szlotrazis, lie. *šlúotražis* „nutrinta, nusidėvėjusi šluota, šluotos ražas“, – vėl nežinomas pagalbininkas. Kaimiška šluota, naudojama iki šiol, daroma iš kuokštan surišamų liaunų šakų. Kol lapai dar nenubyrėję, ji visai gerai šluoja. Mažesnis panašus šakų ryšulys, vadinamas *vánta*, naudo-

jamas vanotis pirtyje. Taigi *šluotražis* gali reikšti tik ligi ražų nutrintą šluotą arba atskirą jos ražą. Raganas tikėta jojant tokiais šluotražiais į Šatriją, kur liaudies tradicija tikėjo jas susirenkant kasmet švento Jono išvakarėse. Šluota taip pat būdavo išbandoma būsima žmona: jeigu ji pakels ant grindų numestą šluotą, tai bus gera namų šeimininkė. Ar tik nebus iš šio papročio radęsis ir šiuolaikinės kalbos plūdimosi žodis *šluotražis*, reiškiantis apsileidusią, nevalyva, netvarkingą moterį. Iš šluotražio padaryti dievybę net XVI a. turėjo būti grynas nesusipratimas.

Tawals, pasak Lasickio, „galimybių kūrėjas“ (*auctor facultatum*), galėtų būti žemaičių *tāvalas* „kas tingiai dirba, apsileidėlis, valkata“ (plg. *nutāvaliotas drabužis* „nuvalkiotas, nudėvėtas drabužis“). Šiuolaikinės lietuvių kalbos *tavalas* teturi pejoratyvinę, kone plūdimosi prasmę ir į dievus galėjo būti pakeltas tik per Laskausko visišką neišmanymą. Tačiau lieka neaišku, kodėl *tavalas* tapo apibūdintas *auctor facultatum*. Prileidžiant rašybos riktą, dėl kurio *-w-* atsirado vietoj *-b-*, *Tawals* galėtų būti žemaičių *tābalas* „trypimas, tam tikras šokis“ < *tabalūoti* „kabalduoti, maskatuoti; negražiai (svyruojant) ir garsiai trepsinti; vaikiotis, bastytis“. Išvydęs šokant toki šoki Laskauskas galėjo nuspręsti jį esant ritualinį, atliekamą dievo, vardu **Tabalas*, garbei.

Tiklis, vėl nežinoma dievybė, neabejotinai bus susijęs su vietovardžiu *Tykle pjalkes*, bendrinės lietuvių kalbos *Tylio pėlkės* – pelkių Patumšių apylinkėse pavadinimu (Спрогис, p. 316). Kareiviški žemėlapiai šiose apylinkėse dar nurodo ežerėlį, vardu *Tiklis* ar *Tyklė*.¹³ Kokia nors vietinė tradicija galėjo pastūmėti Laskauską prie minties jį buvus pašvęstą dievui, vardu *Tiklis*.

Tratitas Kirbixtu, žemaičių *trātītās kibirkštū*, – tai dievybė, užgesinanti trobose kibirkštis. XVI a. žem. *trātītās*, dabart. žem. *trōtytos* aukštaitiškai yra *trōtytojas* < *trōtyti*, iš baltarusių *тpамумь* „išgaišinti, sunaikinti“ (Skardžius, *Lehnwörter*, p. 225). Dabart. žem. *artos* < *artōjas* rodo priesagoje tą patį pokytį. Jau vien tai, kad *tratitas* yra slavizmas, panaikina galimybę jam būti lietuvių dievybe. *Kirbixtu* vietoj lie. *kibirkštū*, daugiskaitos kilmininko nuo *kibirkštūs*, – visai suprantama iš Laskausko pusės klaida. Be to, šis žodis apskritai lenkams yra neištariamas ir paprastai netgi pateikiamas kaip pavyzdys, kodėl lietuvių kalba yra „neįmanoma“: *niemożliwe słowo, niemożliwy język* „neįmanomas žodis, neįmanoma kalba“.

Twerticos, lie. **tvertikas*, lauko *Sarakowski* globėjas, sudarytas iš lie. *tvėrti* „čiupti, griebti; aptverti tvora“ su veikėjo pavadinimo priesaga *-ikas* (Skardžius, *Daryba*, p. 228–229). Dabartinė kalba nežino *tvėrikas* < *tvėrti*, bet esama ir kitų lyčių liekanų. Sprendžiant ir formos, **tvertikas* turėtų būti asmenvardis, kaip kad *Laužikas*, *Šlapikas* ir t. t. Šiuo, kaip ir *Gubai*, atveju, galėtume numanyti kokį naujakūrį, sudieviną protėvį, ypač jei vardas būtų išlikęs

vietovardyje, pavyzdžiui **Tvertikai*. Senieji lietuvių metraščiai legendinius kunigaikščius kildino iš vietovardžių, kaip antai *Kunas* iš *Kaunas*, *Borkus* iš *Jurbarkas*, *Kernius* iš *Kernavė* ir t. t. Esama užuominų, menančių ir vietovardį **Tvertikai*, galbūt tapatintiną su šiuolaikiniais Tverais Telšių apskrityje (žr. Salys, *Žem. Mundart.*, p. 57, 59, 82). Laukas *Sarakowski* priklausytų toje pačioje apskrityje esantiems Sarakams.

Vblanicza, namų dievybė, atsakinga už ūkio įrangą, yra ne dievybė, o statinys. Jei tik Lasickio *Ublanicza*, lie. *ublanųčia*, nėra tiesiog klaidingai parašyta **ublinųčia* < *ūblas* „trobesys su krosnimi dervai degti, degutinė“, tai ji galėtų būti mišinys iš *ublādė* „atskiras trobesys, kur yra duonkepė krosnis arba kur taisomas jovalas gyvuliams“ ir ką tik minėto **ublinųčia*. Priesaga *-(i)nyčia*, nors kilme slaviška, tebėra lietuvių liaudies kalboje produktyvi. Žemaičiai ubladėje ne tik gamina maistą, bet ir saugo ūkio gėrybes.

Vetustis, vietinė Rietavo (*Retowski*) dievybė, skaitytina kaip *Vetuszis*, bendrinės lietuvių kalbos *Vetūšis*. Pagrindas šiai nesamai dievybei atsirasti yra miestelis *Vetušiai* netoli Rietavo. Asmenvardis *Vetūšis*, kurio pranokėjas Laskausko ir tapo sudievinas, Žemaitijoje žinomas ligi šiol.

Vielona arba *Vielonia* esąs mirusiųjų dievas, kurio šaukiamasi tam tikru ritualu bei formule. Laskauskas akivaizdžiai nesuprato „mirusiųjų maitinimo“ papročio ir iš žodžio *veliónis* padarė dievybę. Tai aišku iš konteksto, *Sikies Vielonia pemixlos*, lie. *Sikės* – *veliónio peniūkšlas* „(tam tikri plokšti) pyragaičiai – mirusiųjų maistas (penas)“. Lytis *Vielonia*, kaip galima spręsti iš *-i-* prieš *-n-*, yra žemaičių vienaskaitos kilmininkas *veliuonia*, XVI a. tartas **velianja*. Atsižvelgiant į vietovardį *Veliuonà*, lenkiškai anuomet *Wielona*, taip pat į su panašia priesaga parašytą *Lasdona*, ir šios dievybės užrašymas panašus – *Vielona*. Dėl Laskausko klaidingo sprendimo velionį esant mirusiųjų dievą, be abejo, yra kalti su budynėmis bei laidotuvėmis susiję papročiai. Lietuvių liaudies tradicijoje mirties deivės pareigas šiaip jau eina *Gilšė*, arba *Giltinė*, išlikusi kalboje kaip figuratyvinis mirties pavadinimas.

Waizganthos yra dievybė, kurios šaukėsi merginos dėl gero linų derliaus. Ši dievybė garbinta išžestu bei gana sudėtingu ritualu ir tik tam tikru metų laiku. Fonetškai *Waizganthos*, lie. **Vaižgantos*, kyla iš **Vaišgantos*, pavardės **Vaišganta* vienaskaitos kilmininko. Tai visiškai akivaizdu iš Lasickio pateikto kreipinio *Waizganthos deuaite...*, lie. **Vaišgantos dievaiti...* Jei tai būtų pačios dievybės vardas, šauksmininkas taisyklingai skambėtų **Vaišganta, dievaiti*. Pavardė **Vaišganta(s)* Žemaitijoje neišliko. Kita vertus, gretutinės lytys *Vaišginta* bei *Vaišgintas* buvo žinomos jau XVI a., kaip kad matyti iš vietovardžio *Vojžgintiški*, lie. *Vaišgintiškiai* (Спрогис, p. 59). Atitinkami variantai aptinkami varduose *Daūgantas* : *Daūgintas*, *Gāligantas* : *Gāligintas*, *Výgantas* : *Výgintas* ir t. t.¹⁴

Walgina, naminių gyvulių, išskyrus arklius, globėja, nėra susijusi su lie. *válgyti*. Kai kalbama apie gyvulius, lietuviškai šis veiksmas vadinamas *ésti* (plg. vokiečių *essen* „valgyti“ : *fressen* „ėsti“). *Walgina*, lie. **valginė* mena tam tikrą dėtuve ar maišą pakinktam bei kitiems gyvulių reikmenims laikyti. Žodis susijęs su lietuvių *vałgas* „virvė, saitas, ypač gyvuliams rišti, kamanos, apynasris“ (Miežinis, *Dict.*, p. 273), pastaruoju metu geriau žinomu latvių kalboje, t.y. *valgs*. Su priesaga *-inē* sudaryta lytis **valginē* yra analogiška tokiems žodžiams kaip *rātinē* „pašiūrė vežimams, rogėms ir kt. laikyti“, *šáuķstinē* „lentyna šauķstams ir kt. laikyti“, *kirvīnē* „prie sienos prikalamas išlenktas pagalys kirviui įkišti“ ir t.t. Tai šią Laskausko dievybę pastato tarp kitų nepelnytai išauķstintų vietų bei daiktų.

Warpulis esąs atsakingas už garsą ore prieš ir po griaustinio. Lie. *Varpulis* yra tiesiog kitas Perkūno, griaustinio dievo, vardas, formaliai – veikėjo pavadinimas, sudarytas iš *vařpas* ir priesagos *-ulis*, kaip kad žem. *dundūlis* „griaustinis“ < *dundēti*. Šaknis, ta pati, kaip ir žodyje *vařpas*, yra balsių kaita susijusi su *virpēti*. Vieną griaustinio dievą, Perkūną, Laskauskas jau turėjo, todėl išgirdęs apie Varpulį bus nusprendęs jį esant atsakingą už griausmo virpesius.

Zemiennik yra dievybė, kurios garbei švęsdavo lapkričio antrąją. Ir pats dievybės vardas, ir visa, kas apie ją pasakyta, pažodžiui paimta iš Aleksandro Gvanjinio „Europinės Sarmatijos aprašymo“,¹⁵ nuplagijuoto nuo Strykovskio (žr. Mannhardt, *Götterlehre*, p. 333). *Zemiennik* galėtų būti polonizuotas lietuvių *žėminykas* (*žėmininkas*) „žmogus, susijęs su žeme“. Žemaičių *žėmininkas* reiškia „ūkininkas, valstietis“, tačiau Klaipėdoje taip vadinami pusiasalio tarp Baltijos jūros ir Kuršių marių gyventojai.¹⁶ Lenkiškai *ziemianka*, *ziemianinka* sakoma apie „mirtinuosius (žmones)“ priešingai „nemirtingiesiems dievams“. Kadangi kituose nepriklausomuose šaltiniuose vyriškos žemės dievybės nėra, ši lytis galėjo atsirasti iš Strykovskio nesuprasto žemaitiško vienaskaitos šauksmininko **Žėminyke*, menančio moterišką žemės dievybę *Žėmyną*. Būta mėginimų šią tariamą vyriškąją žemės dievybę sieti su Herodoto paminėtuotu senujų getų *Zamulksis* ar *Zamolxis*.¹⁷ Šiaip ar taip, getų tapatinimas su senovės lietuviams geriausiai atveju tėra teorija, ir gana skysta. Geriausias aiškinimas – *Zemiennik*’ą laikyti nesuprastu žemaitišku deminutyvu **Žėmynike*.

Zemina, lietuvių žemės dievybė *Žėmyna*, yra atsakinga už derliaus auginimą. Po Perkūno, tai geriausiai paliudyta dievybė per visą Lietuvos istoriją. Pasak Bertulaičio, ji yra būdingai baltiška, nes baltų tautos visuomet itin gerbė savo žemę.¹⁸ Nors pirmoji užuomina baltų tautas garbinus kažkokią moterišką dievybę yra Tacito „Germanijoje“ paminėta aisčių *matrem de(or)um* (žr. Mannhardt, *Götterlehre*, p. 8; Bertuleit, p. 10), *Žėmyna*, kaip dievybės tikrinis vardas, pirmąsyk pasirodo būtent Lasickio tekste. Kilme tai, matyt, būdvardinė lytis: **žėmyna* (*deivė*). Vėliau priesaga

-yna ėmė reikšti veikėjo pavadinimą, ir *žėmyna* ėmė atlikti daiktavardžio funkcijas (Skardžius, *Daryba*, p. 269–270). Paskui, žemę ėmus vadinti deminutyvais, dievybė gavo ir kitų, iš esmės lygiaverčių, vardų: *Žėmynelis*, *Žėmynelė*, *Žėmėlė*. Tos pat šaknies veiksmazodis lie. *žėmyneliáuti* „aukoti liejamasias aukas“ pavartojamas iki šiol, nes žemė laikoma visa ko Motina, Maitintoja ir Pramote. Žemė buvo šventa, bučiuojama, jos būdavo nevalia mušti. Iš viso to akivaizdu, kad Žėmynos, įsamenintos krašto žemės, kultas tarp senovės lietuvių buvo pagrindinė gamtos garbinimo apraiška.

Zemopacios, žemaičių **žėmėpačias*, bendrinės lietuvių kalbos dgs. gal. **žėmėpačius* iš dgs. **žėmėpatys*, – tai Lasickio paminėtas ištisos žemės dievybių klasės pavadinimas. Mažvydas (*Catechismusa...*, p. 10) yra vienintelis, pavartojęs moteriškąją šio vardo lytį dgs. gal. *Szemepatis*, lie. *Žėmėpatis*. Kuršaičio mot. g. *žempati* (p. 519) yra abejotina. Kitų šaltinių duomenys apie šias žemės dvasias nusveria vyriškosios giminės naudai. Tokiu atveju Lasickio pateikta galūnė būtų lotynų kalbos daugiskaitos galininko, sutinkamai su *permultos*. Šių žemės dvasių regimai esama daug. Pasak liaudies tradicijos, kiekvienas ūkininkas turįs savo, tačiau Lasickio tekstas verčia manyti visas jo suminėtas dievybes, išskyrus *Auxtheias Vissagistis*, priklausius žemės dievų kategorijai, vadintai **žėmėpatys* / **žėmėpačiai*. Vargu ar įmanoma juos apibūdinti kaip nors geriau nei žemės dvasias. Kaip tokias, jas ir galima laikyti sudarius dalį pagoniškojo lietuvių tikėjimo.

Sprendžiant iš pradžioje aptartų vidinių duomenų, Jokūbas Laskauskas iškyla kaip nepatikimas XVI a. lietuvių pagoniškujų tikėjimų šaltinis. Nors Žemaitijoje gyveno ilgai, žmonių, apie kuriuos pasakojo Lasickiui, kalbos jis beveik arba nė kiek taip ir nepramoko. Kadangi Lasickis jo informaciją priėmė neabejodamas, visas šis veikalas *De diis Samagitarum* tolesniam lietuvių mitologijos tyrimui nebeturi jokios praktinės vertės. Tik dvi iš daugybės darbe paminėtų dievybių įmanoma bent kiek patikimai patvirtinti, tai griaustinio dievas Perkūnas, dar vadintas Varpuliu, ir žemės dievybė Žėmyna, kartais vadinama deminutyvu **Žėmynikė*. Apie tariamą jos vyriškąją antrininką Žėmininką duomenų nėra. Visa tai rodo, kad senovės lietuviai iš esmės buvo gamtos garbintojai.

Kaip ir kitos paprastos žemdirbių tautos, jie prasimanė sau tam tikrų dvasių – ne dievybių – ir apdovanojo jas nepibibrėžtomis antgamtinėmis galiomis, kaip antai *Aitvaras*, *Gabija*, *Kaukas*, **Laukpatys* (*Lauksargai*), **Žėmėpatys*, *Ragana*, **Medeinė* ir t. t. Tai jau yra pažymėjęs Prof. Ivinskis.¹⁹ Nepaisant visuotinio įsitikinimo bei kai kurių šaltinių teiginių, religinio žalčių kulto nenustatyta. Nekenksmingą žaltį senovės lietuviai išleisdavo į namus ir saugojo kaip gera lemiantį ženklą. Nieko daugiau apie kokį nors garbinimą remiantis duomenimis pasakyti negalima.

Kitos Lasickio dievybės tėra Laskausko nesusipratimo vaisius. Kokie nors jo išgirsti padavimai paskatino jį prasi-

manyti dievybes iš vietų pavadinimų, kaip antai *apýdémé, gubaĩ* ir t.t., tačiau šiose vietose tariamai pasirodančių dvasių bei vaiduoklių jis nesugebėjo atskirti nuo tikro religinio garbinimo objektų. Jo pateikti vietovardžiai mena daugybę jau XVI a. pasakotų padavimų, tačiau nepatvirtina šių vietų religinio garbinimo ar bent jų kaip šventviečių statuso.

Iš mus pasiekusių dokumentų žinome Laskauską kai kuriose Žemaitijos vietose lankiusis, bet jo *De diis Samagitarum* pateikti vietovardžiai bei jų tarminės lytys leidžia jo mitologinės informacijos kilmės vietas patikslinti. *Dyvytis, Gandų (kalnas)* bei **Žiedžius* nurodo į dabartinės Laukuvos apylinkes, Raseinių apskritį, dūnininkų tarmės sritį. *Brėkšta* duotąja reikšme bei *Kirnis* mena Platelių apylinkes, Kretingos apskritį. Pateiktosios Lazduonos bei šluotražio lytys rodo jį buvus šios tarmės paribyje, ties Kretinga ar Gargždais, nes tekste užrašytosios *Lasdona* bei *Szlotrazis* mena būdingą donininkų (Klaipėdos apylinkių žemaičių) tartį. Tai, kad skiriamosios tarmių ypatybės pasireiškia ne visuose lietuvių kalbos žodžiuose, patvirtina žemaičių tarmės XVI a. dar buvus nenusistovėjusias.

Šis tyrimas taip pat turėtų pasitarnauti kaip priešnuodis nuo daugybės paklydimų, patekusių į pavyzdinius leidinius, apibūdinančius Lietuvos praeitį, ir kartojamų iki šiol. Jie pernelyg gausūs, kad būtų galima išvardyti. Vis dėlto falinis kultas, kurį esą sudaro „lytinės sueities dievo“ *Pizius* garbinimas,²⁰ nusipelno aiškiai ištarto paneigimo. Apskritai verta suabejoti Briuknerio lietuvių mitinių būtybių interpretacija, nes būtent jis, nuolat dalyvavęs rengiant tokius pavyzdinius leidinius, didžiąja dalimi yra tiesiogiai atsakingas už daugumą jau įprastais tapusių paklydimų. Kad ir kokia iš tikrųjų buvo lietuvių mitologija, ji lieka apgaubta istorinės praeities. Aišku tik, kad ji nebuvo apgyventa šios gausybės dievybių, išvardytų Lasickio *De diis Samagitarum*.

Versta iš: JASKIEWICZ, Walter C. A Study in Lithuanian Mythology: Juan Lasicki's Samogitian Gods. Iš: *Studi Baltici*. A cura di Giacomo Devoto, ed. Leo S. Olschki. Accademia Toscana di Scienze e Lettere, 1952, p. 87–106.

Iš anglų kalbos vertė Dainius RAZAUSKAS

NUORODOS:

1. GERULLIS, Jurgis. *Senieji lietuvių skaitymai*, I. Kaunas, 1927, p. 6.
2. [Literatūros nuorodų paaiškinimus žr. pirmoje straipsnio dalyje, paskelbtoje „Liaudies kultūroje“ 2010 Nr. 4.]
3. Žr.: *Lietuviškas botanikos žodynas*. Sudarė J. Dagys ir kiti, I. Kaunas, 1938, s.v. *Isatis tinctoria*. Verta pažymėti, beje, jog kunigas Jurgis Ambraziejus Pabėža (PABRIEŽA, J. A. *Botanika, arba taisyliu auguminis*. Shenandoah, 1900) daugelio Lasickio dievybių vardais pasinaudojo sudarydamas augalų vardyną. Kurį laiką manyta, jog šie augalų vardai buvo Pabrėžos surinkti tikri žemaitiški fitonimai. Žr. DAGYS, J. Kaip kun. A. Pabrėža augalų vardyną kūrė. Iš: *Gamta*, IV. 1937, p. 231–235.
4. JONVAL, M. *Les chansons Mythologiques Lettones*. Paris, 1929, p. 14–15.

5. KROLLMANN, Chr. Das Religionwesen der alten Preussen. Iš: *Altpreussische forschungen*, IV, 1927, Nr. 2, p. 5–19.
6. BALYS, Jonas. *Lietuvių tautosakos skaitymai*. Tübingen, 1948, II, p. 7–15.
7. AKIELEWICZ, M. Spiś Bogów Zmudzkich i Litewskich. Iš: LELEWEL, Joachim. *Polska. Dzieje i Rzecz jej*, V. Poznań, 1863, p. 462.
8. Apie tikėtiną pralietuvių žirgų kultą, neatsiželgiant į Lasickį, žr.: KOPPERS, Wilh. Indo-europiečių religijos kultūros istoriniai santykiai. Iš: *Soter*, VII, 1930, p. 19 ir toliau.
9. Žr. SCHLEICHER, A. *Lituanica*. Vienna, 1901, p. 17.
10. MIELCKE, Christian. *Litauisch-deutsches und deutsch-litauisches Wörter-Buch*. Königsberg, 1800, II, p. 537.
11. Žr. SALYS, Antanas. *Lietuvių kalbos tarmės*. Tübingen, 1946, p. 13–14. Angliškai aprašytas pagrindines lietuvių tarmių ypatybes galima rasti leidinyje: SENN, Alfred. *The Lithuanian Language: A Characterization*. Chicago, 1942. Taip pat žr.: SENN, Alfred. *Lithuanian Dialectology*. Menasha, Wisconsin, 1945. Už daugelį žinių apie žemaitiškąsias lytis šiame straipsnyje taip pat esu dėkingas Prof. Saliui iš Pensilvanijos universiteto.
12. SALYS, Anton. *Die Žemaitischen Mundarten*, I: *Geschichte des žemaitischen Sprachengebiets*. Leipzig, 1930, p. 99. Darbas taip pat paskelbtas: *Tauta ir žodis*, VI, 193.
13. Prof. Antanas Salys pamena matęs šį pavadinimą Lietuvos kariuomenės Generalinio štabo žemėlapiuose.
14. Žr. SALYS, A. Mūsų lietuviškieji vardai. Iš: *Gimtoji kalba*, I, 1933, p. 73, 86–87.
15. GUAGNINI, Alexander. *Sarmatiae Europae Descriptio*. Spirae, 1581, II, p. 61a–61b.
16. [Panašu, jog tai nesusipratimas: žėmininkas kaip tik yra „žemdirbys, gyvenantis šiapus marių“, o Kuršių nerijos gyventojai, priešingai, vadinami *kopininkais* ar kt. (LKŽ XX, 349).]
17. MACIŪNAS, Vincas. *Lituanistinis sąjūdis XIX amžiaus pradžioje*. Kaunas, 1939, p. 106.
18. BERTULEIT, Hans. Das Religionswesen des alten Preussen mit litauisch-lettischen Parallelen. Iš: *Sitzungsberichte der Altertums-gesellschaft Prussia*, XXV. Königsberg, 1924, p. 10.
19. IVINSKIS, Z. Medžių kultas lietuvių religijoje. Iš: *Soter*, 1938–1939, p. 64–65.
20. *Reallexicon der Indogermanische Altertmskunde*, ed. O. Schrader und A. Nehring. Berlin und Leipzig, 1917–1923, II, p. 249. Dar žr. PISANI, Vittore. *Quisquilie Baltiche*. Iš: *Studi Baltici*, V, 1935–1936, p. 102–103, kur Lasickio *Pizius* bei *Gondu* susiejami su romėnų seksualinėmis dievybėmis *Mutunus* bei *Tutunus*.

READINGS

A Study in Lithuanian Mythology: Juan Lasicki's Samogitian Gods

This is the second part of Walter C. Jaskiewicz's *A Study in Lithuanian Mythology: Juan Lasicki's Samogitian Gods*. This is the summary of the PhD thesis held at the University of Pennsylvania, Department of Slavic and Baltic Studies under prof. Antanui Saliui, published in 1952. For unknown reasons this study (which was consistently drawn on by Juozas Jurginis in his own study of Lasicki's Samogitian Gods and Norbertas Vėlius among others) was not included in the 3rd volume of the sampler in Lithuanian mythology studies, devoted to the 2nd half of the 20th c. The study is crucial to Lithuanian mythology studies. In order to fill in this gap, the *Folk Culture* journal publishes the translation of the study from K to Ž. this is the end of the study. The Lithuanian translation from English is by Dainius Razauskas.